

wenn ich darf, eben telefonieren):

(9) „*Bitte, lieber Doktor*“, *bat ich*, „*erklären Sie Herrn Hudewenz, was wir möchten. Ich würde gern, wenn ich darf, eben telefonieren*“.

„*Mach ich*“, *sagte Dr. Knopf*, „*schön für den Fall, dass Sie mich mal engagieren müssen*“.
[Martin 2003, S. 193]

За нашими спостереженнями найбільш типізованими є мовленеві варіанти згоди на такі підтипи директива як прохання та пропозиції.

Таблиця 1 Форми вираження згоди.

Аналіз корпусу прикладів, що представляють в інтеракціональному плані секвенцію «директив-згода», дозволяє зробити висновок про існування декількох основних моментів, які можуть вирішально впливати на досягнення згоди:

- 1) адресат *не може* суперечити мовцеві,
- 2) адресат в силу якихось причин *не хоче* суперечити мовцеві,
- 3) мовцеві вдалося сформулювати у адресанта позитивний намір щодо виконання дії;
- 4) адресат вважає виконання дії таким, що входить до кола його обов'язків.
- 5) Адресат *визнає* за мовцем *право* висувати вимоги, просити щось, вказувати і т.д.
- 6) Адресат сам збирався зробити щось подібне (виконання необхідної дії входить в особисті плани адресата)
- 7) *Застосування стратегії оптимізації* директивних висловлювань, сприятливо відобразилось на рішенні адресата щодо виконання запропонованої дії.
- 8) Адресат згоден з пропозицією директивного висловлювання, тобто також вважає виконання дії необхідною.

Таким чином, вищеназвані причини згоди у відповідь на директивне висловлювання мають соціальний характер, та є культурно і конвенційно обумовленими. На наш погляд подальшого вивчення заслугове розгляд діалогічних єдностей, що у інтеракціональному плані є послідовністю директиву та відстроченої дії.

Література

- Потебня А.А.* Мысль и язык: научное издание / А. А. Потебня, Печ. по изд. Харьков, 1913. – Киев: СИНТО, 1993. – 192 С. *Bergman I.* Szenen einer Ehe. Filmszenarium / Bergman I. – 2 Auflage. – Berlin: Verlag Volk und Welt, 1979. – 181 S. *Fischer L.M.* Sanfte Gewalt / Fischer L.M. – Berlin: Kaiser Verlag, 1999. – 180 S. *Grein M.* Kommunikative Grammatik im Sprachvergleich. Die Sprechaktsequenz Direktiv und Ablehnung im Deutschen und Japanischen / Marion Grein. – Tübingen: Niemeyer, 2007. – 444 S. *Hermann J.* Sommerhaus später. Erzählungen / Hermann J. – Frankfurt am Main, Wien: Büchergilde Gutenberg, 1999. – 143 S. *Martin H.* Einer fehlt beim Kurkonzert / Martin H. – М.: Айрис-пресс, 2003. – 256 С. *Prodöhl G.* Der Mann, der mit Brüssel telefonieren wollte // Prodöhl G. Das perfekte Alibi und andere Kriminalgeschichten. – Moskau: Raduga, 1985. – S.112-121. *Richter G.R.* Die Männer von der „Senegal“ / Richter G.R. – Berlin :Verlag Neues Leben., 1986. – 464 S. *Schwanitz D.* Der Campus / Schwanitz D. – Frankfurt/M: Goldmann, 2002. – 383 S. *Simmel J.M.* Es muß nicht immer Kaviar sein / Simmel J.M. – München, Zürich: Drömer Knauer, 1970. – 560 S. *Weigand E.* Sprache als Dialog: Sprechakttaxonomie und kommunikative Grammatik / E. Weigand. – 2 Auflage. – Tübingen: Niemeyer, 2003. – 368 S.

УДК 811.111:81.322.5

БЄЛЯЄВА А. В.

(Запорізький національний університет)

ЯДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ ВЕРБАЛІЗОВАНОГО КОНЦЕПТУ ОСВІТА В РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ

Статтю присвячено зіставному аналізу структури та наповнення ядра концепту ОСВІТА. Досліджуються шляхи та засоби його вербалізації в різноструктурних мовах.

Ключові слова: *концепт, образ-схема, зіставний аналіз.*

Беляева А. В. Ядерный компонент вербализованного концепта ОБРАЗОВАНИЕ в разноструктурных языках. Статья посвящена сопоставительному анализу структуры и наполнения ядра концепта ОБРАЗОВАНИЕ. Исследуются способы его вербализации в разноструктурных языках.

Ключевые слова: *концепт, образ-схема, сопоставительный анализ.*

Belyaeva A. V. Core Component of Verbalized Concept EDUCATION in Languages with Different Structures. The article focuses on the contrastive study of core components of the concept EDUCATION in English, French, Ukrainian, and Russian languages.

Key words: *concept, image schema, contrastive analysis.*

Зіставний аналіз концепту передбачає встановлення способу співвіднесення різних за своєю природою модусів (раціонального, образного (картинно-наочного), аксіологічного тощо). Аналіз концепту в аспекті вивчення його зв'язків з іншими структурами знання здійснюється термінах домена (domain) – когнітивної бази, передумови для оформлення змісту мовного знаку в процесі комунікації, та профілю (profile) – значущої та додатково висвітленої в процесі комунікації семантичної структури [Луцьова 2006; Croft 2004, p. 25]. Наведені структури свідомості та когнітивні процеси отримують різне термінологічне висвітлення в працях вчених: профіль (profile) і база (base); концепт (concept) і ідеалізована когнітивна модель (idealized cognitive model); домен (domain) як система співвіднесених концептів; культурна модель (cultural model), та домен як «контекст» (в межах когнітивно-дискурсивної парадигми) [Морозова 2005, с. 66; Coulson 2006, p. 187-189; Lakoff 1987].

Найсуттєвіша інформація про результати концептуалізації мовцями феномена освіти зберігається в ядрі відповідного концепту. До ядра концепту входять компоненти, які формуються внаслідок чуттєвого сприйняття світу людиною [Болдырев 2000, с. 30]. Загально визнаною є належність раціонально-логічного та образного компонентів до базового, ядерного шару концепту.

Метою статті є виявлення ізоморфних і аломорфних рис у вербалізації концепту ОСВІТА засобами англійської, французької, української та російської мов. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**: 1) виявити ментальні структури, які забезпечують цілісність концепту і входять до його ядра; 2) зіставити способи представлення ядерних компонентів вербалізованого концепту ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах.

Об'єктом дослідження є концепт ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах. Структура ядра концепту ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах становить **предмет дослідження**. Аналіз ядерних компонентів вербалізованого концепту дає можливість встановити місце відповідного феномена в аксіологічній (ціннісній) картині світу зіставлюваних лінгвокультур. В аксіології цінності розподілені на фундаментальні та похідні, наприклад цінності-засоби та цінності-цілі, перші важливі як спосіб досягнення цінностей вищого порядку [Кулиджанишвили 2005, с. 297].

Дослідження когнітивної репрезентації фрагменту дійсності у свідомості людини та виявлення набору концептуальних складників здійснюється вченими в опорі на ідеалізовану когнітивну модель (idealized cognitive model), яка виступає найтипівішим доменом, відносно якого профілюється концепт) та образ-схеми, що виступають як створений на базі повторюваних моделей сенсомоторного досвіду індивіда принцип побудови концептуальної системи в людській свідомості [Johnson 1987, p. 29]. На нашу думку, за різними термінами стоїть один і той самий принцип, але термін «образ-схема» більше відповідає розумінню концепту як поєднання раціонального та образного.

Ментальні структури, які забезпечують цілісність концепту та уможливають поєднання в його ядрі компонентів різного характеру, ґрунтуються на образ-схемах [Johnson 1987, p. 29; Turner 1996]. Останні розуміються лінгвістами як повторювані моделі сенсомоторного досвіду індивіда, що сприймаються як єдиний образ [Johnson 1987, p. xiv]. Попри наявність різних підходів до виділення та упорядкування образ-схем вчені створили перелік образ-схем, який найповніше представлений в роботі Т. Клаузнера та В. Крофта [Реїа 1999; Clausner 1999, p.15].

Вербалізація концепту ОСВІТА в аналізованих мовах спирається на чотири образ-схеми **процес (PROCESS), об'єкт (OBJECT), зміст (CONTENT), частина – ціле (PART – WHOLE)**. В досліджуваних мовах виділені образ-схеми вербалізовані як безпосередньо, наприклад образ-схема **процес**: *process* (англ.), *processus* (франц.), *процес* (укр.), *процесс* (рос.), так і опосередковано. Наприклад, образ-схема **процес** опосередковано об'єктивується в таких текстових фрагментах: *When he finishes his secondary education, Vicente will receive the principal in the fund, which could be put toward college or starting a business* (LC, 388); *Mes parents ont été incapables de gérer correctement mon éducation...* (Sirene, p. 9); *Тільки врахувавши усі тенденції, а краще – передбачивши їхній вплив на майбутні події, ми зможемо забезпечити ефективну освітянську діяльність, результатом якої буде підготовлена, конкурентоспроможна молода людина, що повністю відповідає професійним і суспільно-громадським вимогам майбутнього життя* (День, 2008); *До того об'єднання сводилось к подражанию. Ребенка отдавали мастеру: никто, надо сказать, этого ученика ничему не учил, он просто выполнял наиболее*

трудоємкие и не требующие особых навыков дела: краски растирал, чего-то варил, чего-то строгал (НКР, образование 994, контекст 3).

В наведених прикладах уявлення про процес актуалізуються в лексичних одиницях на позначення складників процесу, наприклад, перебіг або завершення: *finishes* (англ.), *діяльність* (укр.), *сводилось к подражанию* (рос.), *выполнял дела* (рос.), або його характеристик, зокрема керованості: *gérer* (франц.). Образ-схема **процес** спирається на складники «процес», «етап», «діяльність», «розвиток», «вплив», «метод», «взаємодія», «результат».

Образ-схема **частина-ціле** безпосередньо виражена за допомогою ключових лексем *part* (англ.), *цілісність* (укр.), *часть* (рос.): *Pippi explained it was part of their education* (Last Don, с. 58); *Під сумнів у системі незалежного оцінювання можна ставити цілісність освіти, тому що при оцінюванні знань майбутнього студента не враховується атестат* (День, 2009); **Образование** детей из числа коренных народов является составной частью российской системы образования. Основополагающими принципами являются право обучения на родном языке, государственные образовательные стандарты, общие требования к образовательным программам различного уровня, учитывающим национально-территориальное устройство Российской Федерации, в которой проживают представители различных народов, национальностей и языковых групп (НКР, образование 1056).

Опосередкована об'єктивація пов'язана з апеляцією до базової структури, що лежить в основі образ-схеми **частина-ціле**, а саме наявності певного зв'язку, конфігурації, яка поєднує частини у певну структуру або систему, та може зазнавати модифікацій [Lakoff 1987, p. 273]. Наприклад: *Just about to watch Panorama on 'The trend of well-qualified female breadwinners – stealing all the best jobs' (one of which I pray to the Lord in Heaven Above and all his Seraphims I am about to become): 'Does the solution lie in redesigning the educational syllabus?'* (Diary, p. 65); *Son père, un ministre de Sainte-Katrine Church, lui avait donné une éducation complète, pensant que cela ne peut jamais nuire à personne, pas même à un capitaine au long cours* (*Enfants*, p. 23); *Тому й освіта, й наука в цьому плані є інтегральними і повинні доповнювати одна одну. Вищої освіти без науки немає* (День, 2009); *"Официальная" медицина, "официальная" наука, "официальное" образование входят в стабильную систему, они освящены авторитетом власти и, в свой черёд, поставляют ей "официальных" экспертов, как публичных, так и "закрытых"* (НКР, образование 38, контекст 2). Актуалізація образ-схеми **частина-ціле** висвітлює складники «система», «заклад / установа», «програма», «план» .

Образ-схема **об'єкт** дозволяє розглядати певні сутності як такі, що сприймаються органами чуття як ціле, можуть бути мисленнєво розподілені на складники та переміщені в просторі. На думку низки дослідників, **об'єкт** є образ-схемою, яка належить до макрорівня та включає інші образ-схеми, зокрема **частина-ціле** [Ruiz de Mendoza 2003].

Образ-схема **об'єкт** об'єктивована в таких текстових фрагментах: *They had sorely missed the excitement of the drills while away, and they counted education well lost if only they could ride and yell and shoot off rifles in the company of their friends* (GWTW, p. 7); *Si Adélaïde a reçu de mon père l'éducation la plus brillante et de ma mère l'exemple de toutes les vertus, c'est à Valvèdre qu'elle doit le feu sacré, cette flamme intérieure qui brûle sans éclat, cachée au fond du sanctuaire, gardée par une modestie un peu sauvage, le grain de génie qui lui fait idéaliser et poétiser saintement les études les plus arides* (Valvèdre, p. 130); *І хіба, не знаючи, коли, приміром, і де одержав освіту Нечуй-Левицький, не можна так само одержати задоволення від стилю його прози, задоволення від тексту?* (День, 2003); *Она видит, что в каждом слове, произносимом г. Нильским, виден ум, понимание, образование, привычка тона и манера порядочного человека* (НКР, образование 128). Текстові фрагменти, в яких об'єктивовані образ-схеми **процес**, **об'єкт**, **частина-ціле**, були піддані кількісному аналізу.

Таблиця 1

Кількісна характеристика складників ядра концепту ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах

Образ –схема	англ.		франц.		укр.		рос.	
	к-ть	к-ть	к-ть	к-ть	%	%	%	%
процес	165	198	135	153	24,2	19,1	52,4	39,3
об'єкт	114	81	327	285	45	46,2	21,4	27,1
частина-ціле	141	99	246	195	30,8	34,7	26,2	33,6
Всього	420	378	708	633	100%	100%	100%	100%

Проведене дослідження виявило, що в англійській та французькій мовах в більшості фрагментів вербалізована образ-схема *процес*: відповідно 43% та 53%, в українській та російській мовах кількісно переважає образ-схема *об'єкт*: 46% та 45%. Так, в англійській та французькій мовах ядро концепту ОСВІТА може бути змодельоване за допомогою образ-схеми *процес*, в російській та українській мовах до ядра входить образ-схема *об'єкт*. Викладене вище дає підстави говорити про існуванні концепту ОСВІТА як ціннісного концепту-засобу в англійській та французькій мовах, та ціннісного концепту-цілі в українській та російській мовах.

Література

Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: учеб. пособие [для студентов вузов, обучающихся по специальности "Зарубеж. филология"] / Николай Николаевич Болдырев. – Тамбов: Изд-во ТГУ, 2000. – 123 с. Кулиджанишвили А. Э. Ценность как принцип, объясняющий социальное бытие человека [Электронный ресурс] / А. Э. Кулиджанишвили, В. Е. Грозия // Человек постсоветского пространства: сб. мат. междунар. науч. конф. – СПб: Санкт-Петербургское философское общество, 2005. – Вып. 2. – С. 296-306. – Режим доступа до документа: www.anthropology.ru/Articles/Kulid/05/pdf/anthro_20-21.pdf Луньова Т. В. Лексикалізований концепт ГАРМОНІЯ в сучасній англійській мові: структура і комбінаторика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Т. В. Луньова. – К., 2006. – 22 с. Морозова Е. И. Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект: Монография / Елена Ивановна Морозова. – Х.: Экограф, 2005. – 300 с. Clausner T. C. Domains and image schemas / T. C. Clausner, W. Croft // Cognitive Linguistics. – 1999. – № 10. – Vol. 1. – P. 1-31. Coulson S. Conceptual blending in thought, rhetoric, and ideology / S. Coulson // Applications of Cognitive Linguistics. – 2006. – Vol. 1. – P. 187-209. Croft W. Cognitive Linguistics / W. Croft, D. A. Cruse. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 356 p. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason / M. Johnson. – Chicago: Univ. of Chicago Press, 1987. – 233 p. Lakoff G. Women, fire and dangerous things: what categories reveal about the mind / George Lakoff. – Chicago: The University of Chicago Press, 1987. – 750 p. Peña S. Subsidiarity relationships between image-schemas: an approach to the force schema / S. Peña // Journal of English Studies. – 1999. – Vol. 1. – P. 187-207. Ruiz de Mendoza F. J. Patterns of conceptual interaction / O. Diez, F. J. Ruiz de Mendoza // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast / R. Pörings, R. Dirven. – Berlin: Mouton de Gruyter, 2003. – P. 489-532. Turner M. The Literary Mind / Mark Turner. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 202 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

День – Газета «День» – Режим доступу до документа: <http://www.day.kiev.ua>. – Заголовок з екрану. НКР – Национальный корпус русского языка. – Режим доступу до корпусу: <http://www.ruscorpora.ru>. – Заголовок з екрану. Diary – Fielding H. Bridget Jones's Diary: [a novel] / Helen Fielding. – New York: Picador, 1998. – 320 p. Enfants – Verne J. Les enfants du capitaine Grant : [roman] / Jules Verne. – Paris: LGF. – Livre de Poche, 1994. – 926 p. GWTW – Mitchell M. Gone with the Wind: [a novel] / Margaret Mitchell. – Birmingham, Ala.: Prentice Hall & IBD, 1984. – 947 p. Last Don – Puzo M. The Last Don: [a novel] / Mario Puzo. – London: William Heinemann Ltd, 1996. – 482 p. LC – Leipzig corpus. – Access to the corpus: <http://corpora.uni-leipzig.de>. – Заголовок з екрану. Sirene – Dantec M. G. La sirene rouge: [roman] / Maurice G. Dantec. – Paris: Gallimard, 2002. – 591 p. Valvèdre – Sand George. Valvèdre: [roman] / George Sand. – Paris: The Echo Library, 2006. – 172 p.

УДК 811.11'42

БОНДАРЕНКО Я. О.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ АВТОАДРЕСОВАНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ТЕЛЕСЕРІАЛУ “СВІДОМІСТЬ”)

У статті розглядається вербалізація когнітивної діяльності мовної особистості в процесі автоадресованої психотерапії в англійськомовному телесеріалі “Свідомість”. Аналізується специфіка вербалізації внутрішнього ціннісного конфлікту мовної особистості. Визначаються комунікативно-прагматичні та концептуальні параметри вербалізації когнітивної діяльності в процесі автоадресованої психотерапії.

Ключові слова: когнітивна діяльність, вербалізація, мовна особистість, кінотексти, автоадресована психотерапія.

Бондаренко Я. А. Вербализация когнитивной деятельности языковой личности в процессе автоадресованной психотерапии (на материале англоязычного телесериала “Сознание”). В статье рассматривается вербализация когнитивной деятельности языковой личности в процессе автоадресованной психотерапии в англоязычном телесериале “Сознание”. Анализируется специфика вербализации внутреннего ценностного конфликта языковой личности. Определяются коммуникативно-прагматические и концептуальные параметры вербализации когнитивной деятельности в процессе автоадресованной психотерапии.

Ключевые слова: когнитивная деятельность, вербализация, языковая личность, кинотексты, автоадресованная психотерапия.

Bondarenko Ya. O. Verbalization of language personality's cognitive activity in the process of self-addressed psychotherapy (a study of the TV series “Mental”). The article deals with verbalization of language personality's cognitive activity in the process of self-addressed psychotherapy in the TV series “Mental”. The specifics of language personality's inner value conflict verbalization are analysed. Communicative, pragmatic and conceptual parameters of verbalization of cognitive activity in the process of self-addressed psychotherapy are determined.

Key words: cognitive activity, verbalization, language personality, movie texts, self-addressed psychotherapy.